

20 Yanvarla bağlı uzun illər gizlin qalmış tarixi həqiqət

Moskvaya 20 Yanvar tapşırıq-mesajı hələ bir həftə əvvəl Yerevandan verilmişdi

□ **Həmin ərafədə daşnakların parlament səviyyəsində “hiyləgərlik diplomatiyası” Mixail Qorbaçova yalanı həqiqət kimi təqdim etməyi bacarmışdı, lakin o zaman sayıq və tədbirli olmağı bacarmayan Azərbaycan rəhbərliyi, onun “diplomatiyası” hətta xalqımızın başına gətirilən ağır faciə və müsibətləri – acı, dəhşətli faktları belə həqiqət kimi tanıda bilməmişdi.**

...Həmin dəhşətli günün baş verə biləcəyini ən pessimist ehtimalla belə düşünmədiyimiz ərafədə Bakı, eləcə də bütövlükdə Azərbaycan biçarə millətimizə xas olan arxayınçılıqla, anlaşılmaz bir xülya ilə “möcüzə” gözləntisində idi. Çoxlarımız sadələvhəcəsinə belə bir qənaətdə idik ki, bu gün olmasa da, sabah, ya da o biri gün Moskva hökmən Ermənistanı, Yerevana qoşun yeridəcək. Əslində, Dağlıq Qarabağ ətrafında hadisələr elə gərgin şəkil almışdı ki, bütün SSRİ-də və hətta Ermənistanda da bunun qaçılmaz olduğunu düşünənlər az deyildi. Belə ki, 1989-cu ilin son və 1990-cı il yanvarının ilk günlərində ermənilər Qarabağda yalnız azərbaycanlılara qarşı deyil, sovet-rus hərbcilərinə qarşı da hücum və təxribatları xeyli genişləndirmişdilər. Erməni faşistləri tərəfindən həmvətənlərimizlə yanaşı, rus hərbcilərinin girov götürülməsi, amansızcasına qətlə yetirilməsi, kəndlərimizin ələ keçirilərək dağıdılıb-məhv edilməsi, həmvətənlərimizə vəhşicəsinə divan tutularaq öldürülməsi, diri-diri yandırılması, mühüm obyektlərin, o cümlədən dəmir yollarının, körpülərin partladılması və s.hallar artmış, Ermənistanda və Qarabağda ruslara, Kreml rəhbərliyinə qarşı etirazlar, ixtişaşlar daha da güclənmişdi.

Ermənilər Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan “alınıb” Ermənistanı verilməyəcəyi təqdirdə Moskvanı SSRİ-nin tərkibindən çıxacaqları ilə hədələyir, hətta bunun nümayişkarənə təsdiqi olaraq, “Hayastan”ın Amerikanın yeni 51-ci ştatı kimi qəbul edilməsi üçün ABŞ prezidentinə müraciət də etmişdilər (hiyləgərliyə, “sabunsuz” diplomatiyaya bir baxın! Bu, ancaq xəyanətkar və hiyləgər erməni düşüncəsinin “bəhrəsi” ola bilərdi. SSRİ tərkibindən ayrılmaq istəyənlər, müstəqillik uğrunda mübarizə aparan heç bir digər xalqın – nə litvalıların, nə estonların, nə də biz azərbaycanlıların, hətta daha radikal və qətiyyətli olan gürcülərin də ağılına belə bir orijinal “ideya” gələ bilməzdi).

Bəs nə üçün ermənilərin özlərinin də Sovet qoşunlarının Yerevana hücumunu gözlədiyi halda, birdən-birə hər şey gözlənilənlərin əksinə olaraq məhz onların xeyrinə,

Azərbaycanın isə növbəti dəfə faciəsinə səbəb olan tamam başqa xarakter aldı – qoşun Yerevana yox, Bakıya yeridildi?

O zamankı Sovet mətbuatında bu, son günlərdə, guya Bakıda erməni ailələrinə qarşı təzyiqlərin artması və hətta qətlərin törədilməsi ilə izah olunurdu. Əlbəttə, Dağlıq Qarabağda onlarca kəndimizin yerlə-yeksan edilməsi, yüzlərlə azərbaycanlını, xüsusilə də günahsız uşaqların, qadın və qocaların vəhşicəsinə öldürülməsi müqabilində Bakıda da, hanısa bir-iki erməninin qətlə yetirilməsi istisna deyildi. Ancaq belə hallar bu gün elə Moskvada, Yerevanın özündə də olduğu kimi, adi məişət zəminində də baş verə bilərdi. Əslində isə daşnakların 1988-ci ilin fevralında “uğurla” sınaqdan keçirdikləri “Sumqayıt ssenaris” 1990-cı ilin ilk günlərində Bakıda da tətbiq olunmuşdu. Çünki Sumqayıtda olduğu kimi, Bakıda da həmin günlərdə gəncləri ermənilərə divan tutmağa, “qıyas” almağa səsləyən “qara plaşlılar” – erməni emissarları peyda olmuşdular. Azərbaycanca sərbəst danışan (onlar elə Bakı erməniləri olan daşnaklar da ola bilərdi) həmin “qara plaşlılar” gənclərimizi ermənilərə qarşı barışmaz olmağa çağırır, qətlə törətməyə, onları paytaxtdan qovmağa sövq etməyə çalışırdılar. Moskva bu hadisələrin Azərbaycan Xalq Cəbhəsi tərəfindən törədildiyini göstərsə də, əslində, müxalifət cəbhəsində olan bəzi sayıq ziyalılar bu cür təxribatların kimlər tərəfindən törədildiyini vaxtında başa düşərək, gənclərimizi hiyləgər daşnak təxribatına uymamağa çağırırdılar. Lakin minlərlə həmvətənimizin faciə və müsibətlərinin ağrı-acısını yaşayan gəncləri yaxşı düşünülmüş erməni təxribatından tam çəkəndirmək heç də asan deyildi və yəqin ki, o vaxt bizimkilərin əli ilə bir-iki erməni “güdaza getmişdi”, ancaq bu, daşnakların Ermənistanda və Qarabağda azərbaycanlılara qarşı törətdikləri genişmiqyaslı amansız, qanlı cinayətlərin müqabilində çox cüzi bir şey ola bilərdi.

Daşnaklar Bakıda adda-budda, bir-iki yerdə baş vermiş “erməni qətl”ni əlüstü “kütləviləşdirib” siyasiləşdirməyə, onu Rusiya və dünya mətbuatına öz istədikləri, şişirdilmiş şəkildə çatdırmağa, dünya ictimai fikrini öz mənafehləri naminə dəyişdirməyə nail ola bildilər. Bizim o zamankı “durbinsiz diplomatiyamız”ın uzaqqörməzliyi, vətənpərvərlik ideyası ilə deyil, “qoz-fındıq” düşüncəsi-ideyası ilə hərəkət edən respublika rəhbərliyinin siyasi diletantlığı, yalançı, həm də yabançı “kosmopolitizmi”, loyallığı şəraitində bu, ermənilər üçün heç bir çətinlik törətmirdi.

1987-90-cı illərdə mən Azərbaycan KP MK-nın “Vışka” qəzetinin Naxçıvan MR və Dağlıq Qarabağ üzrə xüsusi müxbiri işlədiyimdən (Boris Çevorkovla, qondarma DQR-in ilk və sonrakı “prezident”ləri Robert Koçaryan və Arkadi Qukasyanla həmin dövrlərdə görüşmüşümdən – bu haqda gələcək yazılarda) ermənilərin niyyətlərini və bizim haqqımızda fikirlərini öyrənmək, Qarabağ “münaqişə”si ilə bağlı onların, həmçinin Mosk-

va jurnalistlərinin yazılarını izləmək məqsədilə o zaman Moskvanın “Pravda”, “İzvestiya”, “Trud” qəzetləri ilə yanaşı, Ermənistanın rusca nəşr olunan “Kommunist” qəzetinə də abunə yazılmışdım. “Sovetakan Karabax” qəzetinin rus versiyası isə mənə Stepanakertdən abunə olmadan, pulsuz göndərilirdi. Hələ SSRİ dağılmadığımdan qəzetin hər nömrəsini 3-4 gün sonra da olsa, alırdım. 90-cı ilin yanvarından isə erməni “Kommunist”i böyük fasilələrlə gəlməyə başladı (“blokada” və s. söhbətlər yalan idi). Bizim üçün müdhiş faciəyə çevrilmiş 20 Yanvardan sonra həmin qəzeti Yerevandan ara-sıra göndəririldilər.

20 Yanvar müsibətindən çox sonra aldığım 14 yanvar 1990-cı il tarixli Ermənistan “Kommunist”inə diqqətlə nəzər yetirərkən ermənilərin Qarabağ məsələsində nə dərəcədə tədbirli olduqlarına, saxtakarlıq “dühalarına” heyrətlənməklə yanaşı, ermənilərin onlara hələ qədim dövrlərdən xas olan saxtakarlıqlarını nədənsə bu dəfə böyük bir “səhv”ə yol verərək (bu, onlardan gözlənilməyən, “yolverilməz” bir “səhləkarlıq” idi), gizlədə bilmədiklərini, özlərini açıq-aydın ifşa etdiklərini, yırtıcı, iblis maskalarının arxasında necə gizləndiklərini görə bildim. Yol verdikləri həmin səhvlə onlar bizə – Azərbaycanca dünyaya danılmaz bir şəkildə

bəyan edə bilməyimiz üçün nə cür “unikal bir şans” verdiklərini, çox qəribə də olsa, nədənsə ağıllarına gətirməmişdilər. Bəlkə də sonradan duyuyq düşmüşdülər, erməni imicinə (əslində, murdar xislətinə) zərbə vurmuş qəzet redaktorunu və məsul katibi “erməniliyə yaraşmayan” siyasi səhləkarlığa görə bəlkə də işdən də çıxarmışdılar. Ancaq bu, doğrudan da, ermənilərin sayıqlığı əldən verdikləri çox nadir bir haldır.

Məsələ ondadır ki, qəzetin həmin nömrəsinin eyni səhifəsində, lap yuxarı hissəsində əsas informasiya olaraq SSRİ-nin satqın rəhbəri, başabəla, xəyanətkar M.Qorbaçova ünvanlanmış rəsmi müraciətdə Ermənistanın 11-ci çağırış Ali Sovetinin sessiyasının “işində” fasilə verilməsi erməni hiyləgərliyi ilə, saxtakarlıqla bir cür yozulur, sessiya haqqında elə həmin səhifənin aşağısında dərc olunmuş rəsmi məlumatda isə tamam başqa cür -- olduğu kimi əsaslandırılırdı.

“Armenpress”in rəsmi informasiyasında sessiya haqqında məlumatın sonunda qeyd olunur ki, deputat komissiyalarının

“bəzi məsələlər” üzrə hazırlıq işlərinə yekun vurulması, Ermənistan SSR konstitusiyasına dəyişiklik edilməsi üçün təkliflərin hazırlanması məqsədilə Ermənistan SSR Ali Sovetinin sessiyasında fasilə elan edilmişdir (rusca belə: “...на сессии Верховного Совета Армянской ССР был объявлен перерыв...”). Həmin informasiyada Qarabağ və Azərbaycan-Ermənistan münasibətləri barədə, çox qəribə də olsa, bircə kəlmə belə işlədilməmişdir.

Lakin bunun tam əksinə olaraq keçmiş SSRİ Ali Sovetinin bədnam sədri M.Qorbaçova ünvanlanmış müraciətdə Bakıda, eləcə də keçmiş Xanlar rayonunda, Azat, Getəşen və Kamo kəndlərində guya ermənilərin qırğınlara məruz qaldığı əsas gətirilərək Ermənistan Ali Sovetinin sessiyasının öz işini dayandırmağa məcbur olduğu iddia edilir (rusca: “...Верховный Совет Армянской ССР вынужден был прервать заседание сессии”). Sonra da əziz-xələf arvadı qatı daşnak Abel Aqanbeyyanın aspirantı və sevimli məşuqəsi olmuş, bu səbəbdən də ermənipərəstliyi ilə tanınan, Stavropol ermənilərinə külli-ixtiyar vərən (məhz həmin bandit-rezervistləri bir-neçə gün sonra Bakıya 20 Yanvar qırğını üçün göndərən) M.Qorbaçovdan “ermənilərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, katastrofik nəticələrin baş verməməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsi” xahiş edilir. Və bu, dövlət səviyyəsində, açıq-aşkar bir saxtakarlıqla Ermənistan SSR Ali Soveti tərəfindən edilən və təəssüf ki, təsirsiz ötüşməyən bir təklif olmuşdu.

Budur erməni hiyləgərliyi, analoqu olmayan erməni saxtakarlığı! “Katastrofik nəticələrin baş verməməsi” deyəndə, heç şübhəsiz ki, ermənilər də, elə M.Qorbaçov özü də bunun ermənilər üçün baş verməməsini nəzərdə tuturdular. Yoxsa, anormal yox, normal bir dövlət başçısı bütün varlığı-yoxluğu yalan, saxtakarlıq, yaltaqlıq və qeyri-ermənilərə qarşı qətl və təxribatdan ibarət olan nankor, satqın ünsürlərə görə Bakı kimi qədim, beynəlmiləl bir şəhərə qoşun yeridib, onun günahsız oğul və qızlarını al qanına qəltan edərdimi, guya qarşısını almaq istədiyi “katastrofik nəticələrin” daha ağır və daha dəhşətli formada baş verməsinə yol verərdimi?

Qəzet 14 yanvar 1990-cı il tarixli olsa da, təbii ki, çapa bir gün əvvəl – ayın 13-də hazırlanmışdı və köməkçisi keçmiş Bakı ermənisisi G.Şahnazarov olan M.Qorbaçova da elə həmin gün çətdirilmişdi. Məhz o gündən etibarən, ermənilərin xahiş etdikləri kimi – “təxirə salınmadan” Bakıya hücum hazırlığına başlanılı-

mışdı. Qarşıdakı 6-7 gün bunun üçün kifayət idi. Nəticədə 5-3 erməniyə görə Azərbaycan paytaxtında dəhşətli qırğın törədildi.

...Bu, növbəti qırğın idi. Qədim yurd yerlərimiz Göyçə və Zəngəzurdan, Əskərəndan başlayaraq, Bağanis-Ayrımda, Əskiparada, Daşaltıda, Malıbəylidə və neçə-neçə el-obamızda respublikamızın bacarıqsız, Moskva qarşısında mütilik göstərən qorxaq rəhbərləri K.Bağirov, Ə.Vəzirov kimilərin qətiyyətsizliyi, prinsipsizliyi, xalqa xəyanətləri üzündən baş vermiş müdhiş bir qırğın...

P.S. Ermənilər bu saxtakarlıq faktını - 20 Yanvar faciəsinin “təşəbbüskarları” olduqlarını heç zaman inkar edər, qətiyyətdən dana bilməyəcəklər. Çünki Ermənistan “Kommunist”inin (daha doğrusu, daşnakların qəzetinin) 14 yanvar 1990-cı il tarixli nömrəsi əlimizdədir. Həmin qəzet əsrlər boyu davam edən erməni riyakarlığının, saxtakarlığının inkaredilməz dəlil-sübutu kimi bu gün də qorunub-saxlanılır.

**Rəhman ORXAN,
Əməkdar jurnalist,
Osman Mirzəyev adına
Respublika Mükafatı laureatı**